

secretariaat van de Kiesraad
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

awil B

Agenda : KR 44/104
RAPPEL NA 940405

31072006

doorkiesnummer (070)
3738254

uw kenmerk
-

datum
14 maart 1994

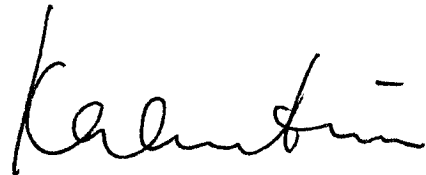
onderwerp
verkiezingen Tweede Kamer

ons kenmerk
AJZ/401956a

bijlage(n)
1.

Bijgaand treft u aan de brief van de VNG aan de staatssecretaris van
Binnenlandse Zaken met betrekking tot de problematiek van het gebruik van
stemmachines bij de komende Tweede Kamer-verkiezingen.

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

mr. K.G. de Vries
hoofddirecteur

Staatssecretaris van Binnenlandse
Zaken
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

31072006

doorkiesnummer (070)
3738254

uw kenmerk
-

datum
14 maart 1994

onderwerp
verkiezingen Tweede Kamer

ons kenmerk
AJZ/401956

bijlage(n)
1.

Op dinsdag 3 mei a.s. zal de verkiezing voor de Tweede Kamer plaatsvinden. Vooruitlopend op deze verkiezing hebben een groot aantal gemeenten problemen gesignaleerd met betrekking tot het gebruik van stembalies.

Op dit moment hebben reeds 18 politieke partijen hun waarborgsom voor deelname aan de verkiezing gestort. Samen met de 9 zittende partijen in de Tweede Kamer komt dit op een totaal van 27 partijen. Al deze partijen zullen zowel op de kandidatenlijsten als op de stembiljetten of stemmachines moeten komen te staan.

Bij gemeenten bestaat de vrees dat de vier grote landelijke politieke partijen CDA, PvdA, VVD en D'66, dit jaar voor het eerst gebruik zullen gaan maken van de mogelijkheid tot centrale kandidaatstelling, zoals deze is geregeld in artikel H2 van de Kieswet.

Dit heeft onder andere voor gemeenten tot gevolg dat deze partijen op de stembiljetten en stembalies niet genoeg zullen hebben aan één enkele kolom (waarop dertig kandidaten kunnen worden weergegeven) maar dat CDA en PvdA 3 kolommen nodig zullen hebben om de namen van hun kandidaten weer te geven en dat VVD en D'66 ieder twee kolommen zullen gaan bezetten.

aankunnen. Indien zich echter nog meer lijsten voor de verkiezingen aandienen zouden dus ook de nieuwe machines niet gebruikt kunnen worden.

Zoals u zult weten beschikt op dit moment ongeveer de helft van de Nederlandse gemeenten over stemmachines. Dit betekent voor deze gemeenten concreet dat de praktische uitvoering van de verkiezingen voor de Tweede Kamer vrijwel onbeheersbaar en onuitvoerbaar wordt.

31072006

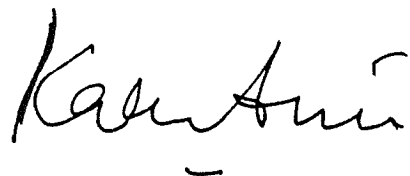
In de eerste plaats kan van de stemmachines van het oudere type geen gebruik worden gemaakt; indien zich nog meer lijsten aanmelden voor deelname aan de verkiezingen dan geldt dit eveneens voor het nieuwe type stemmachines. Voor deze gemeenten zal een oplossing gezocht moeten worden. Wij achten het onwenselijk om deze gemeenten een "stap terug" te laten doen en weer gebruik te laten maken van de bekende stembussen, stembiljetten en rode potloden. De leveranciers van deze benodigdheden hebben inmiddels laten weten dat een aantal gemeenten reeds opties heeft genomen op stembussen en dergelijke. Wij betwijfelen dan ook dat de leveranciers op deze korte termijn voldoende benodigdheden in voorraad hebben om de helft van de gemeenten hiervan te voorzien. Daarnaast zal het aantal stembiljetten dat in een stembus kan, door de grootte van de stembiljetten, afnemen. Hierdoor zullen (nog) meer stembussen beschikbaar moeten zijn.

In de tweede plaats zijn de offertes van leveranciers en drukkers van stembiljetten en kandidatenlijsten niet afgestemd op een dermate groot aantal kolommen. De drukkosten voor gemeenten zullen hierdoor aanzienlijk oplopen. Hetzelfde geldt voor de offertes die zijn uitgebracht door de PTT in verband met de huis-aan-huis bezorging van de kandidatenlijsten.

Naar aanleiding van bovengenoemde (uitvoerings)problemen voor gemeenten verzoeken wij u op zeer korte termijn hiervoor in overleg met ons een oplossing te zoeken, zodat de verkiezingen voor de Tweede Kamer zorgvuldig kunnen verlopen.

Afschriften van deze brief zijn gezonden aan de Vaste Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken en aan de Kiesraad.

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'K.G. de Vries', with a small horizontal line underneath.

mr. K.G. de Vries
hoofddirecteur

31072006

Staatssecretaris van Binnenlandse
Zaken
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

31072006

doorkiesnummer (070)	uw kenmerk	datum
3738254		16 december 1993
onderwerp	ons kenmerk	bijlage(n)
getrapt stemmen	AJZ/310673	-
	AB 93/298	

De huidige Kieswet gaat uit van de gedachte dat kiezers hun stem dienen uit te brengen op personen en niet op politieke partijen. Bij de parlementaire behandeling van de huidige Kieswet is het door de Kiesraad als "getrapt stemmen" aangeduide systeem aan de orde geweest. Bij dit getrapt stemmen wordt door de kiezer eerst de politieke partij geselecteerd en wordt vervolgens, binnen die partij, de gewenste kandidaat geselecteerd waarop de stem wordt uitgebracht. De Tweede Kamer heeft echter bij de behandeling van de Kieswet voor een voortzetting van het systeem van niet getrapt stemmen gekozen.

De keuze voor dit systeem kan echter in de nabije toekomst tot problemen leiden: de elektronische stemborden kunnen niet ongelimiteerd worden uitgebreid met meer partijen en langere kandidatenlijsten. Wij worden met enige regelmaat door onze leden benaderd die ons wijzen op de (on)mogelijkheid en wenselijkheid van het getrapt uitbrengen van stemmen. In de (gemeentelijke) praktijk blijkt namelijk dat kiezers het systeem van getrapt stemmen voor zichzelf reeds toepassen.

De procedure van het zogenaamd getrapt stemmen heeft in onze ogen een aantal positieve ontwikkelingen tot gevolg.

door eenvoudige beeldschermen waarop men de gewenste politieke partij en daarna de gewenste kandidaat kan selecteren.

In de tweede plaats wordt het verkiezingsproces door middel van het toepassen van (nieuwe) informatietechnologische ontwikkelingen minder fraudegevoelig.

31072006

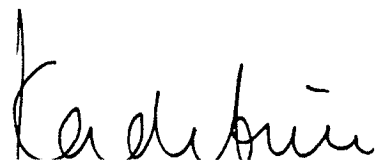
In de derde plaats kan het getrapt stemmen en de toepassing van nieuwe technologieën opkomstbevorderend werken. Het uitbrengen van een stem in een ander stemlokaal of zelfs in een andere gemeente (bij bijvoorbeeld parlementaire verkiezingen) zou tot de mogelijkheden kunnen gaan behoren.

Gelet op het voorgaande willen wij u in overweging geven om (bijvoorbeeld tijdens de gemeenteraadsverkiezingen op 2 maart 1994) een onderzoek te laten verrichten naar de juridische, technische en politieke wenselijkheid en mogelijkheid van het getrapt uitbrengen van stemmen en naar de mogelijke beïnvloeding van het stemgedrag wanneer het gaat om het getrapt uitbrengen van stemmen.

In een dergelijk onderzoek zal het gebruik van stemmachines kunnen worden meegenomen. Op dit moment begeven zich slechts twee leveranciers van stemmachines op de markt. Aangezien de stemmachines en programmatuur slecht incidenteel gebruikt worden, bestaat het gevaar dat, om welke reden dan ook, de leverancier niet meer in staat is de apparatuur en programmatuur te onderhouden of aangepaste versies uit te brengen. Dit lijkt ons uit het oogpunt van continuïteit niet wenselijk.

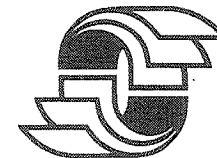
Wij zijn uiteraard bereid om aan een dergelijk onderzoek onze medewerking te verlenen.

VERENIGING VAN NEDERLANDSE GEMEENTEN

Afdeling: KR
Agenda: KR 94/41
RAPPEL NA 940300

Kiesraad
t.a.v. mevrouw Mr. J. Schipper-Spanninga
Postbus 20011
2500 EA 's Gravenhage

31072006

Samsom H.D. Tjeenk Willink bv

Betreft: goedkeuring gewijzigde derde generatie stemmachine Samsom

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
--	--	WP/ma/0066	15 februari 1994

Geachte mevrouw Schipper,

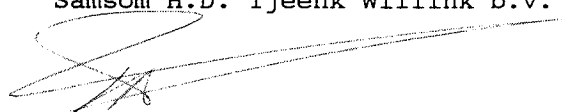
Hierbij verzoeken wij de Minister van Binnenlandse Zaken om goedkeuring van "Het prototype gewijzigde derde generatie stemmachine Samsom" alsmede om goedkeuring "Voor het gebruik bij verkiezingen van de gewijzigde derde generatie stemmachine Samsom".

De verklaringen van de Nederlandse Organisatie van Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek TNO voegen wij hierbij.

De gebruiksaanwijzing bij de gewijzigde derde generatie stemmachine Samsom is gelijk gebleven aan die van de derde generatie stemmachine Samsom. (goedkeuring d.d. 25 februari 1991)

Met vriendelijke groet,

Samsom H.D. Tjeenk Willink b.v.

W.A.A. Poelmans
Directeur informatiesystemen

Samsom H.D. Tjeenk Willink B.V.
de heer W.A.A. Poelmans
Postbus 316
2400 AH ALPHEN A/D RIJN

31072006

VERKLARING INZAKE PROTOTYPE GEWIJZIGDE DERDE GENERATIE STEMMACHINE SAMSOM

Zoals beschreven in artikel 2 van de "Regeling goedkeuring stemmachines" uitgevaardigd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken d.d. 23 oktober 1990 onder nummer CW88/13/U77, gepubliceerd in de Staatscourant van 27 oktober 1989,

verklaart de Nederlandse Organisatie voor Toegepaste Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) hierbij,

dat aan haar op de datum 2 februari 1993, geregistreerd onder TNO-EIB monster-nummers 96 t/m 98,

de door de firma Samsom H.D. Tjeenk Willink bv te Alphen a/d Rijn aangeboden prototype stemmachine,

voldoet aan de in de Kieswet en het Kiesbesluit gestelde eisen en voorts niet van technische bezwaren is gebleken.

Voor de technische eisen, testmethoden en testresultaten die als basis dienen van deze verklaring, wordt verwezen naar de rapporten:

- Concept Criteria Keuring Stemmachines (TNO Rapport 90ITIB39).
- Eindrapport Keuring Prototype Gewijzigde 3e Generatie Stemmachine Samsom (TNO Rapport HEC-RPT-93-0003).

21 september 1993,

VERKLARING INZAKE SAMSOM DERDE GENERATIE STEMMACHINE

datum: 4 februari 1994
referentie: HEC-LTR-94-0105

31072006

Zoals beschreven in artikel 2 van de "Regeling goedkeuring stemmachines" -- uitgevaardigd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken d.d. 23 oktober 1989 onder nummer CW88/13/U77, gepubliceerd in de Staatscourant van 27 oktober 1989,

verklaart de Nederlandse Organisatie voor Toegepaste Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) hierbij,

dat de door de firma Samsom H.D. Tjeenk Willink bv te Alphen aan den Rijn aangebrachte wijzigingen op de in januari 1991 door TNO goedgekeurde stemmachine,

in overeenstemming zijn met de eisen gesteld in de Kieswet en het Kiesbesluit en voorts niet van technische bezwaren is gebleken.

De bovengenoemde wijzigingen staan geregistreerd onder TNO-EIB monsternummers 95, 96 en 97 en zullen tot het jaar 1999 door TNO worden gearhiveerd.

Voor de technische eisen, testmethoden en testresultaten die als basis dienen van deze verklaring, wordt verwezen naar de rapporten:

- Concept Criteria Keuring Stemmachines (TNO Rapport 90ITIB39)
- Eindrapport Keuring Gewijzigde Samsom Derde Generatie Stemmachine (TNO Rapport HEC-RPT-94-0010).

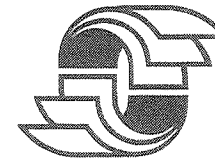
Evaluatiecentrum voor Instrumentatie en Beveiligingstechniek (EIB),

Drs. R. Tadema Wielandt
Hoofd TNO-EIB

Afzender: KR
Aan: KR g4/73
REPEL NA

Kiesraad
t.a.v. mevrouw Mr. J. Schipper-Spanninga
Postbus 20011
2500 EA 's Gravenhage

31072006

Samsom H.D. Tjeenk Willink bv

Betreft: wijzigingen derde generatie stemmachine Samsom

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk

datum

--

--

WP/ma/0070

17 februari 1994

Geachte mevrouw Schipper,

De wijzigingen van de derde generatie stemmachine Samsom hebben alleen betrekking op het elektronisch gedeelte, dit in verband met technologische ontwikkelingen. Dit deel is door TNO getest.

Het gebruik door de kiezer als mede het uiterlijk van de stemmachine is niet gewijzigd.

Met vriendelijke groet,

Samsom H.D. Tjeenk Willink b.v.

W.A.A. Poelmans
Directeur informatiesystemen

- Originele brief (2x TNO) om 3x/4x
De Staatssecretaris van Binnenlandse
Zaken, mw. D.IJ.W. de Graaff-Nauta
Postbus 20011
2500 EA 's-GRAVENHAGE

Samsom dd 17/2/94

31072006

div.

KR94/76

21 februari 1994

J. Schipper-Spanninga

070-3026844

Verzoek tot goedkeuring wijziging -
stemmachine Samsom

Hierbij biedt de Kiesraad u aan overeenkomstig artikel 1 van de Regeling goedkeuring stemmachines de bij hem ingediende aan u gerichte verzoeken van Samsom H.D. Tjeenk Willink bv d.d. 15 februari 1994 om goedkeuring van het prototype gewijzigde derde generatie stemmachine Samsom en om goedkeuring van de gewijzigde derde generatie stemmachine voor het gebruik bij verkiezingen (vgl. resp. artt. 3 en 4 van de Regeling goedkeuring stemmachines).

De Kiesraad heeft over de wijziging van de derde generatie stemmachine Samsom contact gehad met medewerkers van Samsom. Hem is gebleken dat de wijziging in kwestie betrekking heeft op het elektronisch gedeelte van de stemmachine en dat geen wijzigingen zijn aangebracht in het uiterlijk van de stemmachine. Ook in het gebruik door de kiezer van de stemmachine zijn geen wijzigingen opgetreden (zie afschrift van bijgaande brief van Samsom H.D. Tjeenk Willink bv d.d. 17 februari 1994).

De Kiesraad is van oordeel dat tegen goedkeuring van de wijziging van de genoemde stemmachine in ieder geval voor wat betreft de goedkeuring van het prototype geen bezwaar bestaat. Met betrekking tot de goedkeuring voor het gebruik van de stemmachine (de zogenaamde eindkeuring) onthoudt de Kiesraad zich van een oordeel, aangezien hij op dat punt geen specifieke wettelijke adviestaak heeft.

In het oordeel over de goedkeuring van de wijziging van het prototype heeft de Kiesraad betrokken de bij het verzoek van Samsom gevoegde verklaring van de Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) d.d. 4 februari 1994. Deze verklaring stelt dat de aangebrachte wijzigingen in overeenstemming zijn

aanpassingen, de aanvullende keuring door TNO betrekkelijk eenvoudig kan verlopen.

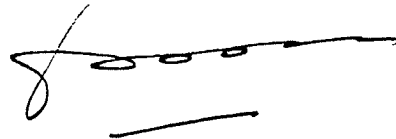
Naar wij hopen bent u door het bovenstaande voldoende geïnformeerd.

Hoogachtend,

31072006

,voorzitter

,secretaris